

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Thomæ Tamburini Societatis Iesu Siculi
Caltanisettensis, In Alma Vniversitate nobilis Civitatis
Messanæ, Theologiæ Primarij Professoris. Explicatio
Decalogi Duabus distincta partibus**

In qua omnes ferè conscientiæ casus, ad decem Præcepta pertinentes,
mira brevitæte, claritate, & quantum licet, benignitate declarantur

Continens sex Libros posteriores in Decalogum, id est, expositionem
præceptorum secundæ tabulæ

Tamburini, Tommaso

Monachii, Anno M.DC.LIX.

Quæ causa excuset iniquum, paragr. 9.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39995

nia) id tacitè, ne dicam expresse, importat &c.

14. Ex quo vides, tum pro hac potissima doctrina, tum pro præcedenti, maximè ex circumstantiis decerni debere in tota hac materia locum, ubi fit restituendum; id, quod nos nunc inquirimus sub nomine tacitæ vel expressæ conventionis, & paulo superius sub nomine naturæ contractus, in quo nimirum tacitè imbibitur aliquando, vel expresse loci determinatio.

15. Hinc primò, si in via tibi do mutuos decem aureos, certè non in via, sed ubi tunc ego proximè, immo etiam longè habito, reddere debebis, quia ex natura mutui, quod est in utilitatem solam mutuatarij, colligimus, dominum rem suam habere debere sine expensis, quia nisi expresse quid in contrarium sit conventum, non est æquum, ut ego ex beneficio tibi collato damnum patiar.

h Bonac. l. c. n. 9. quod tandem concedit Dehuo l. c. num. 204.

Quid si emas, vel vendas in via, dilato pretio, vel re? quid si vendas rem existentem in loco distant, v. g. dolium vini existens in tuo prædio? respondeo, in his casibus semper solere constitui in praxi, locum solutionis, quod si per incuriam non constituatur, ad tacitas, consuetasque in ea regione conventiones, modo paulo ante dicto, erit recurrendum.

16. Hinc secundò, si tibi promittam dare liberaliter post annum equum, & ego ante annum domicilium mutare cogar, certè sufficienter tibi satisfaciam, si equum ibidem dem, ubi bona fide invenior, quia ex circumstantiis

his peculiaribus, quod hæc sit donatio merè liberalis, quodque ego non consulto, ut effugiam ab equo donando, sed bona fide peregrè abierim, colligitur, non aliter me promississe.

i Dicast. li. 2. tr. 2. d. 11. d. 9. n. 118.

17. Hinc tertio, census reales, super rebus stabilibus debiti, v. g. super prædio, domo, feudo &c. (nisi expresse conventum aliter fuerit) solvi debent in loco, ubi sunt res hypothecatae: est enim census, quasi pars fructuum rei. Idem de pensione beneficii, ibi enim debet solvi, ubi est beneficium, licet sciam, sapissimè conveniri expresse, ut solutio exhibeatur, ubi degit pensionarius. Idem de legatis: debent enim dari, ubi hæres hæreditatem adiit, nisi aliter ex intentione testatoris colligatur, siquidem legata sunt pari modo partes extractæ ab hæreditate.

In omnibus prædictis, quando res ad dominum longè distantem transferenda est, cui pereat, si pereat in via, diximus §. 5 à num 3.

§. IX.

Quæ causa excuset?

Q Vindecim causas affert Valentia 4 excusantes à restitutione. Præcipuæ sunt; impotentia debitoris, infamiae, vitæ, membrorum periculum: condonatio creditoris: cessio bonorum: res restituenda creditori nocitura: præscriptio; beneficium Bullæ compositionis; solutio facta creditori sui creditoris: Iudicis auctoritas: quoniam verò ex his multa sparsim b in toto hoc libro dicta sunt.

R r r

mule

multa autem sunt facilia, & passim obvia, nec desunt aliqua minus frequentia, ideo prima hic, quæ frequentissima est, brevi explicationi subijcienda dumtaxat superest, si prius adnotes, certum esse, excommunicationem creditoris, multo minus debitoris, non excusare à restitutione. At lucrum magnum à debitore acquirendum tunc solum dabit causam ad differendam aliquantulum restitutionem, quando speratur, sic debitor posse satisfacere omnibus creditoribus.

a Val. 2. 2. d. 5. q. 6. p. 7. & multa de his excusationibus lege apud Castrop. de just. comm. d. 1. p. 17. per totum. b De periculo infam. &c. cum de adulterio, de re nocitura creditori supr. §. 3. nu. 2. de ingressu Relig. supr. §. 1. nu. 7. de præscr. supr. l. 1. c. 4. de cessione bonorum mox n. 7. dicetur. c Silv. Suar. Less. alij apud Castrop. l. 1. §. 5. d Layman. Less. alij apud Castrop. l. c. §. 4. n. 4.

Inopia excusans à restitutione.

2. Impotentia ergo, seu inopia causa est legitima, cur omitti, vel quod est minus, differri possit restitutio, quia vulgare est pronuntiatum: *Ad impossibile nemo tenetur*, vide, quæ dixi Tract. 2. c. 6. Cum autem fortior sit omisio (utique perpetua) quam dilatio, fortior ad illam impotentia, quam ad hanc sine dubitatione requiritur. Hinc lego apud doctores, e posse licite aliquando ex detrimento, quod debitori sequitur, etiam si non coniiciatur in necessitatem decidendi à suo stat, posse, inquam, licite differri restitutionem ad tempus, quo sine tanto detrimento fieri queat restitutio; lego apud Lessium f

eum, qui debet centum aureos, posse differre solutionem, si non potest nunc restituere, nisi prædium multo minoris vendat, quàm valet; lego apud Bonacinam, g posse differri solutionem, quando ad restituendum statim, rem valentem ducentos, oporteret vendere centum; quod duplex dictum Lessij & Bonacinæ explicat, quantum debet esse detrimentum, quod hanc licentiam differendi concedit. lego apud Ioannem Medinam h & alios, si periculum sit, ne filia se prostituat, & ne filij fiant latrones, vel ne debitor ipse pater ob summam indigentiam in desperationem incidat, posse differri solutionem; addit merito Castropalaus i, dummodo creditori inde grave damnum non obveniat. Hæc, inquam, absolute lego; at propter has causas posse restitutionem absolute omitti, non passim lego. Nam si deinde accedat major causa, quale est periculum vitæ, membrorum, jacturæ notabilis & diuturnæ propriæ sanitatis, gravis infamiæ, notabilis casus à suo statu, ita ut illi filij, v. g. paterque, non habeant, unde alantur &c. non differri solum, sed omitti omnino poterit restitutio.

e Sot. Navarr. Val. alij, apud Bonac. d. 1. de restit. q. ult. p. 1. contra Mol. d. 754. f Less. l. 2. c. 16. nu. 12. & 25. g Bon. l. c. n. 22. & 23. h Io. Med. C. de restit. qu. 2. ad 2. Less. Nav. apud Castrop. mox citandum, i Castrop. de justitia comm. d. 1. p. 18. §. 3.

Qua ratione, qui differt solutionem ob causas prædictas, obligetur ad interesse, quod ex dilatione fortè patitur creditor, lege apud doctores.

1 Delug. t. 1. de just. d. 21. sec. 1. n. 16. Mol. Less. Reb. aliosque apud ipsum.

3. Sed

3. Sed quid, si detrimentum illud, & periculum latrocinandi in filiis, & desperationis in patre, de facto semper perseverent? respondeo: tunc non est improbableem, per accidens omitti posse restitutionem, si tamen præmittantur diligenter remedia, ne illa mala perseverent, & ut restituatur illa pars, quæ sine magno detrimento potest, & grave inde damnum creditori non obveniat. Ratio debet esse, quia secus, debitor hic & nunc daret creditori notabiliter plusquam ipsi deberetur; daret enim illud, quod ipsi debitori in illis periculis & detrimentis tam gravibus, quæ superari moraliter non possunt, ut supponi omnino debet, valet multo plus, quam illud, quod debet, ad quod iustitia obligare non potest, quæ æqualitatem per se respicit. Vide §. præced. n. 4. Dixi, notabiliter, quia debitor ad non notabilem jacturam, maxime quando debitum est ex delicto, ex omni recta ratione obligabitur; nam ideo obligavimus etiam ad partem, quando partem potest &c.

in *Reb. p. 1. l. 2. qu. 17. sec. 4. n. 36.*

4. Illa ergo inopia, seu impotentia omnino à restitutione liberat, qua primo debitor verè non habet, unde solvat: secundo, qua si solvat, fit extreme indigens: tertio, qua si solvat, fit graviter indigens, quod alijs verbis supra in simili diximus, qua quis notabiliter cadit à suo statu; adverte illud (notabiliter) quod, quia non notatur ab aliquibus, sæpe palliatur obligatio restitutionis; ut aliquando appareat esse moraliter impossibilis, quæ certè ejus generis non est.

Vt è contra, si creditori constet de

impotentia omnimoda debitoris, illi molestiam asferre non potest, nec à judice petere, ut in carcerem debitorem conjiciat, quia jus creditoris contra proximum impotentem vel suspenditur vel elanguet: video tamen, sæpissime excusari creditores urgentes, quia sæpe adest spes, ut debitor ita vexatus, aliquam rationem ineat solvendi. An adesse possit alia excusatio, prudens lector inquirat.

a *Bardi lib. 1. select. qu. 10. n. 6.*

5. Adverte item, si quis in statum honorificum ascendisset, propter rem alienam mala fide acceptam, tunc faciendam esse restitutionem, etiam cum diminutione sui talis status, quia hoc non esset cadere, sed redire ad suum: multo magis, si in pari necessitate esset is, à quo rem surripuisti; tunc enim debet esse melior conditio innotentis domini: illud subadverte, si filius v. g. usurarij mala fide cepit possidere, teneri eum, etiam cum diminutione status relictæ à patre, ad restituendum; quia ejusmodi possessio cum mala fide nihil ipsi suffragatur; si verò cepit possidere bona fide, non teneri postea à suo statu bona fide possessio decidere, ut restituat, si cognoscat, ea esse bona aliena, quia quilibet jus habet ad conservandum statum bona fide acquisitum.

Impotentia testis & notarij, an à restitutione excuset?

6. In concursu extremæ vel gravis necessitatis debitoris & creditoris, quid faciendum, per aliam occasionem disputabimus. Verum casus ille frequens de teste & notario hic non est

Rrr 2

præter-

prætermittendus; hi enim cum non
 raro falsis testimonijs, vel scripturis
 conjecerint innocentem in amissionem
 bonorum, immò aliquando in pericu-
 lum vitæ, se excusant à restitutione, &
 à revocatione dicti vel scripturæ, ob æ-
 quale periculum, quod subirent. Sed
 communiter doctores clamant adver-
 sus hos, doctrinamque à nobis modo
 traditam inculcant. Instar omnium sit
 „ Bonacina n: quæres (ait) utrum ille,
 „ ob cuius falsum dictum inferenda est
 „ alteri mors vel mutilatio, teneatur
 „ retractare suum dictū, cum periculo
 „ similis poenæ incurrendæ? respondeo
 „ affirmative, modò credat, se profutu-
 „ rum per retractationem, & modò in-
 „ ferendo testimonio peccaverit morta-
 „ liter; ratio est, quia, in æquali damno,
 „ habenda est potior ratio innocentis.
 „ Tenetur etiam eos admonere, quos
 „ ad falsum testimonium ferendum
 „ induxit, ut falsum retractent, & ijs
 „ recusantibus retractare, tenetur Iudici
 „ fraudem aperire, ut innocens eripia-
 „ tur, quamvis sibi vitæ periculum
 „ immineat: melior enim est conditio
 „ innocentis. Si reus fuit per alios te-
 „ stes convictus, & falsus testis nihil fe-
 „ cit, non est mirum, tunc ad nihil ob-
 „ ligari p, quia nihil damni intulit, ut
 „ supponis.

n Bon. c. 8. præcept. d. 10. q. 3. p. 3. nu. 16.
 o cum Val. Bannes. Azar. Molin. Fill.
 cit. ibid. à Bonac. p. l. Dian. p. 3. tr. 5.
 ref. 105.

„ Dixi (modo credat, se profuturum)
 „ quia credens, se nihil profuturum,
 „ nec tenetur retractare, cum nullus ad
 „ opus inutile obligetur. Tenebitur ta-
 „ men restitutionem damnorum facere

cum illorum causa injusta censeatur
 (huic dicto addo ego, semper juvare q,
 saltem per hominem gravem admo-
 nere iudicem de falsitate prædicta, nam
 certè tunc iudex maiorem diligentiam
 adhibebit exquirendi veritatem pro
 reo.)

q ita Dicastill. lib. 2. tr. 1. de iust. d. 5.
 da. 3. num. 55.

„ Dixi (modo in proferendo testi-
 „ monio peccaverit mortaliter) nam
 „ qui bona fide perniciosam aliquam
 „ falsitatem dixit in iudicio, non tene-
 „ tur cum tanto suo incommodo, co-
 „ gnita veritate, dictum retractare, cum
 „ ex nulla radice constet, ad hoc teneri,
 „ ita Sotus, Navarrus & alij r. Hac ex
 „ Bonacina.

r Tol. Nav. Clau. Reg. Sylv. apud Bon.
 ibid. quibus adde Delugo t. 2. de iust. d. 29.
 ff. 3. à num. 24.

Quid si verum crimen per testimo-
 nium propalasti, sed injustè, utpotè,
 quod erat occultum? respondeo cum
 Castropalao, s te tunc non esse obliga-
 tum, vitam exponere, ut delinquen-
 tem liberes, sed solum, quando falsum
 crimen imposuisti. Ratio est (inquit)
 quia jam sententia erit iusta, si crimen
 verum fuit, ergo tu licet peccaveris,
 non fuisti causa mortis injustæ &c. vi-
 de ipsum latius.

s Castrop. de iustit. comm. d. 1. p. 17. §. 3.
 nu. 6 cit. Less. Sanc. Petr. Navarr.

Cessio Bonorum.

7. Ad impotentiam reducitur cessio
 bonorum, de qua summatim duo affer-
 re sufficiat, alterum omnibus pervium,
 alterum singulare.

8. Primò: cessio bonorum excusat
 quidem à restitutione in foro externo,
 non ve-

non verò in conscientia, nisi verè impotens sit, qui cedit; ejusmodi enim cessio ideo debitori suffragatur in foro externo, quia princeps supponit, miserum hominem non esse solvendo; unde si sit solvendo, nunquam princeps intendit, tollere jus creditorum; quod intendere iniquum sanè esset. Alimenta tamen, quibus secundum tuum statum parèe vivas, te in foro conscientie posse retinere, immo & occultare, probabile est (sive ea accipias ex bonis, quibus gaudebas ante cessionem, sive ex acquisitis postea) siquidem ad propria alimenta quilibet jus habet, cum is, qui ijs caret, sit in gravi necessitate constitutus, in qua etiam aliena posse surripi, nedum propria occultare, communis jam nunc est sententia.

9. Ex hac eadem doctrina illud obiter dicam. Nam uxores & filij, quorum viri parentesque ad magnam sunt penuriam redacti, sive culpate, sive etiam sine culpa, si post eorum mortem inveniantur non esse solvendo debita à patre viroque contracta, possunt ex bonis relictis tantum subtrahere, atque occultare, quantum satis judicetur ad vitam suamque statum honestè conservandum; & in judicio requisiti possent, cum æquívocatione congrua, jurare, se nihil occultare, puta, nihil non ipsis debitum, & propter eandem rationem non incurrerent excommunicationem fortè latam contra ea bona occultantes.

† Celestin. citans Sor. Alexor, alios apud Dian. p. 5. tr. 14. res. 57.

10. Secundò: proposita mihi nova quæstiuncula fuit nudiustertius, an artifex, qui cessit bonis, possit in posterum contra suum statum, otiosi? an

vero obligetur, artem suam, ut antea exercere, quò aliquid præter victum, (ut certè potest) acquirendo, creditoribus suis, saltem ex parte, satisfaciat?

Respondeo; nonnulli omnino hunc liberare ab operando fortasse contentent, ex eo principio, quod cessio, quando exhibita est cum ignominia, subit vicem perfectæ solutionis. Verum quia communis & solida sententia negat, tunc extingui obligationem, sed solum suspendi, quia tota ratio privilegij cessionis bonorum ducta est ab impotentia debitoris, & illa ignominie signa solum adduntur, ne passim ejusmodi cessiones cum damno Reip. intententur, ideo artificem hunc omninò obligo ad laborandum, juxta suam conditionem, quò restituat, quantum potest, tum quæ ex contractu, tum multo magis, quæ debet ex delicto. Et ratio à priori est, quia quilibet obligatur apponere media, saltem ordinaria, quæ conducunt ad finem, ad quem quis obligatur, cum certum sit, eum, qui obligatur ad finem, obligari etiam ad ordinaria media ad illum. Sanè quis non obliget ex virtute religionis fidelem ad ambulandum à domo sua ad Ecclesiam competenter distantem, quò die dominico, Missæ interfuit? sacerdotem ex eadem, ad emendum Breviarium, quò horas Canonicas solvat? patremfamilias ex virtute charitatis ad conquirendum consuetis hominum laboribus victum, quò familiam alat, & sexcenta alia? pari ergo, immo majori ratione, Iustitia, quæ fortius urgere solet, quàm aliæ virtutes, obligabit debitorem hunc artificem (à quo ex cessionem bonorum non recessit, ut dictum

Rrr 3

est, obli-

est, obligatio restituendi) ad laborandum, secundum suum statum, qui labor medium est, respectu ipsius, satis ordinarium, quod finem obtineat facienda aequalitatem, quam potest cum creditore. nam, propter eandem rationem, hunc & quemlibet alium debitorem non posse repudiare hereditatem, vel quid simile, docent multi *a*, quia hereditate possit creditoribus satisfacere, quia hoc est medium ordinarium & facile.

a Sanc. Less. Mol. apud Castrop. l. c. num. 4.

Paritas, quæ potest obijci contra hanc doctrinam, ducta à religioso, qui in nostra sententia, non obligatur laborare ad solvenda debita contracta in sæculo, jam satis superque dissoluta est superius *b*.

b supra §. 2. n. præsertim 12.

CAPVT SECVNDVM.

De concausis, seu cooperantibus ad actionem injustam, ex qua oritur obligatio restitutionis.

ANtequam ad singulas causas accedam, duo pro omnibus advertere. Primum, has concausas nunquam teneri ad restitutionem, nisi re ipsa damnum secutum sit. Secundum, nec teneri, nisi adsit certitudo moralis, quod id sit secutum, quodque sit secutum ex ejusmodi causa. Nam quando de alterutro ex his ambigitur, diximus disertè superius *a*. Concausæ autem hæc, de quibus locuturi sumus, novem omnino sunt, his carminibus comprehensæ.

a sup. l. 1. in Dec. c. 3. §. 7. v. damnum secutum. b De his concausis lege Azo 3. p. l. 4. c. 10. Less. l. 2. c. 13. Rebell. p. 1. l. 1. q. 24. Vasq. de restit. c. 9. §. 1. Mol. l. 3. d. 729. Reginald. Bonac. Layman. cum de rest. Sanc. in cons. lib. 2. c. 1. dub. 49. Delugot. 1. de just. d. 19. sec. 2. Dic. l. 2. tr. 2. d. 4.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus, participans, mutus, non obstant, non manifestans.

§. I.

Iussio, seu, quod idem est, mandatum.

DE mandante seu jubente aliqua diximus, agentes de homicidio lib. 6. c. 4. §. 5. item de ratum habente, quod certè huc reduci-
tur; quæ sunt omnino recolenda, & hic proportionaliter applicanda.

2. Superfunt autem aliquæ difficultates: prima est, si mandatarius excedit limites mandati, an ad restitutionem debitam ex excessu teneatur mandans?

Distinguunt communiter DD. si talis excessus damni est ex communiter contingentibus, poteratque facile ac debebat prævideri à mandante, tunc tenetur mandans; ut si Petrus iussit me furari à Paulo centum, & ego ab eodem furor centum & quinque; si iussit occidere Cajum, & per errorem occido Titum Cajo similem, quam similitudinem *bb* cognoscebat Petrus; si iussit graviter vulnerare, & ego occido &c.; ratio est, quia cum hæc sint tam proximè conjuncta ijs, quæ mihi à Petro